

Slezská univerzita v Opavě

Filozoficko-přírodovědecká fakulta v Opavě

Ústav cizích jazyků

DĚJINY A REÁLIE ITÁLIE 1

STUDIJNÍ OPORA

POPIS KURZU.....	3
PROGRAM KURZU.....	4
POŽADAVKY K ZÁPOČTU.....	5
LITERATURA.....	6
KONTAKT S VYUČUJÍCÍM.....	7
INDIVIDUÁLNÍ STUDIUM.....	8
1. DEFINICE ITÁLIE JAKO PŘEDMĚTU BÁDANÍ O DĚJINÁCH A CIVILIZACI	9
2. PRAVĚKÁ ITÁLIE. UMĚNÍ PRAVĚKÉ ITÁLIE.....	10
3. ANTICKÁ ITÁLIE PŘED ŘÍMSKOU EXPANZÍ. ANTICKÉ UMĚNÍ.....	12
4. ANTICKÝ ŘÍM. ŘÍMSKÉ STAVEBNICTVÍ.....	14
5. RANÝ STŘEDOVĚK. NÁMOŘNÍ REPUBLIKY. ROMÁNSKÉ UMĚNÍ V ITÁLII	15
6. ITALSKÉ KOMUNY A SIGNORIE. GOTIKA V ITÁLII.....	17
7. KULTURA NA DVORECH ITALSKÝCH PANOVNÍKŮ. RENESANČNÍ UMĚNÍ	19
8. OBDOBÍ CIZÍCH NADVLÁD A REGIONÁLNÍCH STÁTNÍCH ÚTVARŮ. BAROKO V ITÁLII.....	20
9. VYNÁLEZCI A CESTOVATELÉ. HUDBA V ITÁLII OD STŘEDOVĚKU DO BAROKA.....	21
10. OD NAPOLEONA DO VZNIKU ITALSKÉHO KRÁLOVSTVÍ VČETNĚ PŘIPOJENÍ JIŽNÍ ITÁLIE. ROMANTICKÁ HUDBA.....	22
11. DLOUHOLETÝ OZBROJENÝ ODPOR NA JIHOITALSKÉM VENKOVĚ.....	24
12. DOBYTÍ ŘÍMA A ZROD POLITICKÝCH STRAN.....	25

Popis kurzu

Kurz se skládá z prezenční výuky, z individuální práce studenta a z neprezenční vzájemné komunikace student–učitel.

Prezenční část obsahuje 6 soustředění, během kterých probíhají přednášky shrnující nejstarší období italských dějin – pravěk až rozpad Římské říše –, včetně jejich významu pro tvorbu národní a regionální identity v Itálii, a se konají semináře, kde studenti probírají s učitelem přípravu a zpracovávání seminární práce s nutnými náležitostmi vědeckého textu. Kurz italských dějin sleduje schéma běžné na italském školství, aby se student seznámil s pohledem Italů na vlastní dějiny.

Individuální práce spočívá ve studiu italských dějin a dějin italského umění. Student po dohodě s učitelem prohloubí zvláště tematickou oblast, v jejíž rámci napíše po dohodě s učitelem seminární práci na užší téma.

Student se bude průběžně obracet na učitele prostřednictvím elektronických kanálů, aby ho seznámil s postupem studia a ke konzultaci konkrétních otázek. Učitel bude pomáhat studentovi při určení pramenů k individuální části studia. Učitel bude po domluvě k dispozici rovněž ve své pracovně.

Program kurzu

Soustředění	Přednáška	Seminář
1	Definice Itálie jako předmětu bádání o dějinách a civilizaci	Vyhledávání pramenů, sestavování bibliografie
2	Pravěká Itálie	Poznámky a citace
3	Antická Itálie před římskou expanzí	Sledování postupu zpracování seminárních prací a řešení aktuálně otevřených otázek
4	Antický Řím	Sledování postupu zpracování seminárních prací a řešení aktuálně otevřených otázek
Konzultace a individuální studium	<ol style="list-style-type: none">1. Raný středověk. Námořní republiky.2. Italské komuny a signorie.3. Kultura na dvorech italských panovníků.4. Období cizích nadvlád a regionálních státních útvarů.5. Vynálezci a cestovatelé.6. Od Napoleona do vzniku Italského království včetně připojení Jižní Itálie.7. Dlouholetý ozbrojený odpor na jihoitalském venkově.8. Dobyání Říma a zrod politických stran.	

Požadavky k zápočtu

Zápočet student získá na základě důkladně vypracované seminární práce. Při hodnocení hraje roli dodržování zásad odborného textu: citace, ohodnocování pramenů, snaha o objektivitu.

Látka ilustrovaná přednáškami a povinnou literaturou budou předmětem zkoušky na závěru obou semestrů kurzu italských dějin a kultury.

Literatura

Povinná literatura

- ▲ DEBICKY, Jacek. *Dějiny umění : Malířství : Sochařství : Architektura*. Praha : Argo, 2001.
- ▲ PROCACCI, Giuliano. *Dějiny Itálie*. Praha : Lidové noviny, 1997.

Doporučená literatura

- ▲ *Atlas světových dějin I. a II.* Praha : Kartografie, 1995.
- ▲ CADORINI, Giorgio. «Storia». In: IDEM. *Odkazy – Risorse – Nexus : pro italisty/ per italianisti/ de rebus Italicis* [online]. WWW: <<http://giorgio.cadorini.org/uni/odkazy.html#Storia>>.
- ▲ CESERANI, Remo; DE FEDERICIS, Lidia. *Il materiale e l'immaginario : Laboratorio di analisi dei testi e di lavoro critico*. Torino : Loescher, 1978-1988.
- ▲ HIBBERT, Christopher. *Florence*. Praha : Lidové noviny, 1997.
- ▲ MONTANELLI, Indro. *L'Italia dei comuni (1000-1250)*. Milano : BUR, 1997.

Kontakt s vyučujícím

E-mail: giorgio@cadorini.org
Skype: giorgiocadorini
Mobil: 732 466 543
WWW portál: <<http://giorgio.cadorini.org/uni/>>
Pracovna: č. dv. 436, Masarykova tř. 37, 746 01 Opava

Individuální studium

Sylabus

9. [Definice Itálie jako předmětu bádání o dějinách a civilizaci.](#)
10. [Pravěká Itálie. Umění pravěké Itálie.](#)
11. [Antická Itálie před římskou expanzí. Antické umění.](#)
12. [Antický Řím. Římské stavebnictví.](#)
13. [Raný středověk. Námořní republiky. Románské umění v Itálii.](#)
14. [Italské komuny a *signorie*. Gotika v Itálii.](#)
15. [Kultura na dvorech italských panovníků. Renesanční umění.](#)
16. [Období cizích nadvlád a regionálních státních útvarů. Baroko v Itálii.](#)
17. [Vynálezci a cestovatelé. Hudba v Itálii od středověku do baroka.](#)
18. [Od Napoleona do vzniku Italského království včetně připojení Jižní Itálie. Romantická hudba.](#)
19. [Dlouholetý ozbrojený odpor na jihoitalském venkově.](#)
20. [Dobytí Říma a zrod politických stran.](#)

1. Definice Itálie jako předmětu bádání o dějinách a civilizaci

Prezenční výuka s promítáním prezentace včetně historických map.

Pro filologa není Itálie totéž co současná Italská republika, nýbrž soubor civilizací, které se navrstvily na území od Alp do Sicilského průlivu po době tří tisíce let. Tyto civilizace se nevyvíjely po celém území a ve stejném čase: vyvíjely se v různých krajích, ale ovlivnily ostatní sousedící (někdy i vzdálené) vrstvy, a to podle chronologické i podle geografické osy. Prolínání civilizací bylo a je tolik intenzivní, že je nutné pojmout celý jejich soubor jako jednotný předmět vědeckého zkoumání.

Etymologie jména „Itálie“. Italický kmen Italů, srov. lat. vitulus. Původní dílčí území Kalábrie zvané „Italia“ a jeho postupné rozšiřování až do Alp.

Významné italské postavy pocházející z krajů mimo dnešní Italské republiky: spisovatel Ugo Foscolo, autor prvního velkého slovníku italského jazyka Nicolò Tommaseo, revolucionář Giuseppe Garibaldi, módní návrhář Ottavio Missoni.

Pestrost italských civilizací: Itálie 9. století našeho letopočtu (Arabové v Sicílii, Byzance v Kalábrii a na Jadranu, Langobardé na jihu, karolinská říše na severu, papežský stát, Sardinie – spisy v sardštině s řeckou abecedou).

Řešení při určení italského území v době národnostního probuzení 19. století (Risorgimento): Augustova Itálie. Korsika, Sardinie, Sicílie, Malta. Dalmácie. Negativní dopady fašistického nacionalismu na dnešní pocit národní identity.

Dnešní státy kde je italština v nějaké své podobě úředně uznaným jazykem. Itálie, Chorvatsko, Slovinsko, Švýcarsko, Francie (Korsika). Monako, San Marino, Vatikán.

2. Pravěká Itálie. Umění pravěké Itálie

Prezenční výuka s promítáním prezentace včetně fotografií památek.

Regionalismus je silný rys italské identity. Obyvatelé jednotlivých krajů odůvodňují svou odlišnost vlastní historií. Na jedné straně je pravda, že některé pravěké a antické národy za sebou nezanechaly souvislé texty ani o nich nijak rozsáhle nepsali historikové, takže si pro ně těžko představíme nějakou souvislou tradici do dnešní doby. Na straně druhé je nutné si pamatovat, že – na rozdíl od střední Evropy – všechny národy, které se kdy usadily v Itálii, nikdy už svá sídla fyzicky neopustily. Tedy se dnešní obyvatelé těch krajů právem považují za jejich potomky.

Pocit sounáležitosti se vzdálenými předky je zvláště silný v oblastech, kde zůstaly po nich zbytky staveb. V tom případě o (bájných) předcích se zmiňuje lidová slovesnost a většinou i spisovatelé do současnosti.

Pravěká Sardinie. Mezi nejlépe zachovalé starodávné stavby v Evropě patří zajisté pravěké stavby na tomto ostrově. Ve 4. tisíciletí před naším letopočtem rozkvétala civilizace zemědělců a pastýřů, kteří hloubili podzemní pohřebiště ve skálách, kterým se říká „domus de janas“ (domy vil). Symbolika na nalezených předmětech i na dekoraci stěn hrobů dokládá, že pravěcí ostrované ctili Bohyni matku a býka. Tyto kulty spolu s megalitickou architekturou spojují jejich civilizaci s civilizačním okruhem, který z Pyrenejského poloostrova expandoval na sever až do Bretaně. Ostatně Bohyni matku a býka ctili též egejské pravěké civilizace.

V 2. tisíciletí před naším letopočtem se objevují na Sardinii kulaté kamenné věžovité stavby zvané „nuraghe“ (množné číslo „nuraghi“). Dnes jich zůstalo na ostrově na 7.000. Jednotlivé objekty plnily různé funkce, mnohé určitě měly obrannou funkci. Vznikly během bronzové doby, po „vynálezu“ války. Jejich stavitelé tvořili první historický národ na Sardinii, byli to Sardové, o jejichž původu a jazyku nemáme dostatek údajů. Název Sardové je živé dodnes k označení obyvatelů Sardinie.

Nuragická civilizace se rozvíjela také na Korsice, kde nuraghe se říká „torre“. Nositelem nuragické civilizace byl tam národ Korsů, který obýval i severní část Sardinie. Dnešní obyvatelé Korsiky sebe nikdy nepřestali tak označovat.

Kromě nuragů, v té době vznikají megalitické stavby zvané na Sardinii „tumbas de sos gigantes“ (hroby obrů). Dnes jich známe přes 300. Antičtí Sardové kromě architektonických objektů zanechali také velké množství bronzových sošek.

Pravěká Istrie. Megalitické stavby se nachází i jinde v Itálii, především na Sicílii a v Apulii, ale nikde v takovém množství jako na Sardinii. Další civilizace, kterou charakterizovaly velké kamenné stavby najdeme velmi daleko, v Istrii. Poloostrov byl střediskem Hradištské civilizace (cultura dei castellieri), tak nazývaná podle četných opevněných sídel, která od poloviny 2. tisíciletí před naším letopočtem (doba bronzová) vznikala v oblasti od Dalmácie do Furlanska a která jsou ještě dnes patrná. Tuto civilizaci vyhubili Římané po kruté válce, kdy zničili hlavní hradiště Nesactium, které zdobily sochy vyvedené místními umělci. Národ, který v té době obýval hradiště, tvořili ilyrští Histrové.

Val Camonica. Co se týče pravěkého uměleckého dědictví, prvenství v Itálii patří obyvatelům středoalpského údolí Val Camonica. Od 8. tisíciletí vznikal soubor 200 tisíci skalních rytin vytepaných do kamenů na otevřeném prostranství. Naprostá většina rytin pochází z období 1. tisíciletí (doba železná), kdy údolí obývali

Kamunové, o jejichž původu a jazyku víme pramálo.

Rytiny zobrazují lidi, zvířata a předměty lidského umu, které často tvoří výjevy lovu, zemědělských prací a válečných bojů. Na kamenech nacházíme i symboly, mezi nimi kamunskou růži, kterou si Kraji Lombardie vybral jako vlastní symbol.

Terramare. Po pravěké cestě, která vedla ze středních Alp do apeninského poloostrova kvetla v druhé polovině 2. tisíciletí Terramarská civilizace. Terramare jsou vyvýšeniny tmavé hlíny, které zůstaly na Pádské nížině po zániků sídlišť doby bronzové. Původně byly osady tvořené kolovými stavbami, nacházely se hlavně v Emilii mezi Pádem a Apeninskými vrchy. Vznik těchto osad je podle všeho spojen s příchodem první vlny indoevropských kmenů, které se běžně uvádějí jako Italikové.

Italikové dělíme do dvou větví: latino-faliská a umbro-sabelská. Lze předpokládat, že větve odpovídají dvěma archeologicky doloženým stěhováním. První vlna přišla během doby bronzové, druhá vlna přinesla novou technologii železa.

Villanovská civilizace. První civilizace, která v Itálii odpovídá době železné je pojmenována podle vsi Villanova v Emilii. Kvetla na počátku 1. tisíciletí v Tyrhénské oblasti od dnešní Kampánie do Toskánska a dále ve vnitrozemí v Umbrii a v Emilii. Je to první civilizace, která zabrala rozsáhlé území od jižní do severní Itálie, od moře k horám a ještě na nížině.

3. Antická Itálie před římskou expanzí. Antické umění

Prezenční výuka s promítáním prezentace včetně historických map.

V období před expanzí, která získala pro Řím nadvládu nad Itálií, se mezi italskými národy pět vyjímá kvůli vyspělosti své civilizace a především proto, že se o nich dozvíme hodně přímo z jejich písemnictví či zprostředkovaně od psaných svědectví jejich sousedů.

Venetové. Po početných stěhováních Italiků, do Itálie dorazila menší indoevropská skupina: Venetové. Obsadili nížinu a kopce mezi Gardským jezerem, Jadranem a Pádem. Jejich civilizace kvetla v polovině 1. tisíciletí. Na jejich území vnikla města, provozovali vyspělé zemědělství i obchod, používali mince. Zanechali velké množství nápisů, kterým částečně rozumíme díky tomu, že používali etruskou a později latinskou abecedu a protože význam slov lze odhalit srovnáváním s italickými i s ostatními indoevropskými jazyky.

Venetové měli úzké styky se všemi okolními civilizacemi a všemi byli do nějaké míry ovlivněni. Silný byl na začátku vliv Etrusků, později se ozval především vliv Galů. Byli v kontaktu i s řeckým světem.

Venetové nikdy nebojovali proti Římanům, proto ani nikdy nebyli podmaněni. Začlenili se spontánně do Římské říše a dnešní obyvatelé toho území se dodnes nazývají Venetové. Nejslavnějším antickým Venetem je historik Titus Livius.

Etruskové. Původ Etrusků nelze ještě určit. Jejich četným nápisům rozumíme velmi omezeně, protože jejich jazyk se nepodobá žádnému nám známému. Jejich civilizace kvetla v Toskánsku od 9. století a beze stop násilí nahradila starší villanovskou vrstvu. Ze všech hledisek byla nejvyspělejší domorodou civilizací v Itálii. Hlavně imponuje úroveň stavebnictví včetně vodních děl.

Obsáhla pohřebiště nám dávají hodně informací i o každodenním životě a o rozvrstvení etruské společnosti. Mnoho z etruské kultury přežilo kvůli silnému etruskému vlivu během prvních století Říma, který jednou dobu dokonce ovládali. Jejich města se sdružovala do různých svazků, ale nikdy nevznikla jednotná vláda pro celý národ.

I bez ústředního vedení Etruskové expandovali do Kampánie a až do středních Alp. Jako první se zmocnili kontroly nad všemi námořními trasami v Tyrhénském (Etrusky Řekové nazývali „Tyrrénoi“) moři. Nejslavnějším Etruskem je básník Vergilius, stejné národnosti byl jeho přítel, Oktaviánův rádce Maecenas.

Féničané. Spojenci Etrusků byli Féničané, kteří už na konci 9. století založili Kartágo. Jejich kolonizace se nejdříve zaměřila na západní Středomoří, takže první zasažená oblast v Itálii byl břeh Sardinie. Rostoucí řecká kolonizace donutila Kartágo, která se mezitím stala hlavním městem všech západních Féničanů, soustředit se více na Itálii a především na Sicílii, v jejíž východní části založilo několik kolonií.

Velké Řecko. Mnoho významnější nejen pro Itálii, ale i pro samé Řecko byla řecká kolonizace jihoitalských břehů. Rozměry migrační vlny byly tak rozsáhlé, že ne náhodou italská nová sídla jsou souhrnně nazývána „Velké Řecko“. Expanze Řeků vyvrcholila na začátku 5. století, když odňali Etruskům nadvládu nad Tyrhénským mořem.

S Velkým Řeckem začíná pro Itálii písemnictví. Nejstarší italský literární text jsou řecky psané verše na Nestórově poháru, ozdobeném poháru z konce 8. století pocházejícím z Ischii. Je to zároveň nejstarším řecky psaným literárním textem vůbec.

V Sicílii působil Pindaros. Malíř Zeuxis tvořil v Krotónu a snad se narodil v Hérakleji (v dnešní Basilicatě).

Itálie byla významná pro řecký kulturní okruh také na poli filozofie a vědy. V 6. století si Pythagoras vybral pro své působení Krotón a ve Velkém Řecku zůstal do svého shonu. Ve stejném století kvete elejská filozofická škola, jejíž členy byli Parmenidés a Zenon. V 5. století se narodil a působil v Agrigentu Empedoklés. Ve 4. století se narodil a působil v Tarentu Archýtás, s kterým se seznámil Platón, než se pokusil v Syrakusách o uskutečnění své politické utopie. V 3. století se narodil a působil v Syrakusách Archimédés.

Řecky se mluví v některých jihoitalských vsích dodnes.

Galové. Galové byli poslední Indoevropané, kteří se přestěhovali zpoza Alp do Itálie. Stěhovali se ve třech vlnách. Nejpočetnější byla vlna, která přišla na počátku 5. století z dnešní Francie do severní Itálie, překročila Pád a dostala se do Mark. Jedná skupina Galů tenkrát dokonce plenila Řím.

Druhá skupina ve stejném století osídlila Furlansko a část Istriie. Tato skupina pocházela ze střední Evropy a sloužila jako předmostí pro spřízněný kmen Bojů, který opustili svá dosavadní sídla v Čechách a následně obsadili Emilii.

4. Antický Řím. Římské stavebnictví

Prezenční výuka s promítáním prezentace včetně historických map.

Legendy o zakládání Říma a o prvních stoletích města patří mezi běžný obsah výuky na italských základních školách. Srovnání s lidovou slovesností ostatních indoevropských či středomořských národů prozrazuje jejich podstatně mytický charakter.

Zajímavé je také srovnávání s legendami o vzniku českého státu. Aeneas / Čech; Romulus a Remus / Přemysl a Nezamysl + Václav a Boleslav; orba a vydání zákonů; Únos Sabine / Dívčí válka

Prvek neindoevropský, nejspíš etruský: Rhea Silvia, vlčice.

Poloha města. Obchodní trasy. Roma Quadrata.

Etnický synoikismus (Latinové, Sabinové, Etruskové) a socioekonomický synoikismus (zemědělci, pastýři). Město vzniká od 8. do 6. století (ab urbe condita = 753).

Etymologie jména „Řím“. Etr. ruma „prs“.

Význam Říma pro Itálii. Technologie římské civilizace je přirozeným vývojem helenistické civilizace, do které lze započítat také Etrusky. Jako příklad může sloužit hlavní prostředek technologie psaní: abeceda.

Pro dnešní Itálii není tolik důležitý v římské expanzi technologický pokrok (nepatrný v případě Etrusků či Velkého Řecka), nýbrž nový postoj ke krajině. Římané se nepřizpůsobují pasivně přirozeným podmínkám, naopak vnucují přírodě svou představu.

V učebnicích italských základních škol bývá obrázek nástroje římských zeměměřičů zvaného „groma“. Slouží k vytyčování půdy. Centuriatio lze zřetelně poznat na mnohých územích Itálie.

Aktivní postoj k prostoru dokládají také silnice. Síť římských silnic v Itálii. Technologie římské silnice a etymologie výrazu „via strata“ > it. strada.

Další důležitý odkaz římské civilizace je římské právo, včetně správního práva, které bude základem ústav středověkých komun.

Filolog nesmí opomenout jazyk.

Poznámka. Pro Italy nejsou Římané jiným národem, jsou jednoduše Italy v antice. Antická mytologie a literatura jsou pro vzdělance italskou literaturou psanou starší italštinou (latinou) či jiným (nikoli cizím) jazykem (řečtinou). Nejprestižnější italskou střední školou je klasické lyceum, kde se pět let učí latina a řečtina a odkud studium pokračuje do všech vysokých škol, ne jenom do humanistických fakult. Klasické lyceum je na každém okresní městě.

5. Raný středověk. Námořní republiky. Románské umění v Itálii

Pád Římské říše se konvenčně umísťuje do roku 476 našeho letopočtu. Z hlediska dějin civilizace není tento rok podstatné, protože přechod z antiky do středověku nebyl zlomem, nýbrž postupnou proměnou, která trvala několik století.

Pozdní antika byla obdobím prolínání mnoho civilizací a kulturních postojů na obrovské ploše od území dnešního Íránu či Egypta, do Baltu a do Atlantického oceánu. Římská nadvláda nad tím obrovským územím byla zmatečná a nedokázala zajistit trvale současně všude fungování společnosti. Docházelo k paradoxu, že kdežto národy osídlení za hranicemi říše toužily po životní úroveň obyvatel říše, římský občané hledali nové zakládající myšlenky, které měly řídit jejich společnost.

Vzniklo dlouhé období sporů i násilných střetů mezi mocenskými středisky, společenskými vrstvi a náboženskými sekty. Nakonec právě nová náboženství, která svázala každodenní život jednotlivce ve větší míře než předchozí obyčej, začala přebírat řízení společnosti. Po soupeření zaujalo hlavní postavení křesťanství, tj. víra, která vybuodovala nejlépe fungující „společnost ve společnosti“. Také křesťanská seskupení dlouho mezi sebou krvavě válčila, až vyhrála sekta, která vybuodovala pevnou hierarchii a našla podporu světské moci a ze které vycházejí dnešní evropské křesťanské církve.

V rámci soupeření mezi mocenskými středisky Itálie nezachovala výchozí přední postavení. Nejenom hlavní ekonomické, politické a kulturní jádro říše se přeneslo do egejského moře (nové hlavní město Byzance). Také v rámci evropské části říše Itálie přenechala nejlepší postavení Galii a snad i Hispánii. Gótové se právě usídlili nejdříve v těch dvou provinciích, až později obsadili část Itálie.

Změnila se i mocenská struktura Itálie. Sídla moci se přestěhují do Pádské nížiny. Od konce 3. po celém 4. století byl hlavním městem Západní římské říše a Itálie Milán, od 5. do poloviny 6. století jim byla Ravenna.

Gótové. Žijí už několik století v říši, mnozí jsou funkcionáři a členy generálního štábu. Jako ariovci nejsou vítáni italskou církví. Italské království v první polovině 6. století. Nezavádějí novou správu, v podstatě předchozí pokračuje. 20 let trvající válka vyhlášena byzantským císařem Justiniánem ukončí gótskou nadvládu a zničí italskou ekonomii. Ukončí i státní jednotu Itálie (Gótové nevládli jenom nad Sardinii a Korsikou).

Langobardé. Žili jen krátce vedle Římanů, proto přinesli opravdovou změnu a novou organizaci teritoria (hlavní město Pavia, federace vévodství). Krátce po gótské válce získali nadvládu v Itálii (od poloviny 6. do druhé poloviny 8. století). Byli ariovci a italská církev, v té době loajální vůči byzantskému císaři, je na začátku přijala nepřátelsky. Langobardé se nezmocnili celé Itálie.

Vznikají nové státní útvary. První jádro Církevního státu kolem Říma. Byzance ovládá Istrii, Benátky, Romagnu, Salento, Jižní Kalábrie, Sicílie, Sardinie a Korsiku, ale místní funkcionáři mívají jen slabé pouto s ústřední vládou.

Na langobardském území se postupně noví vládcí sžili s původním obyvatelstvem. Několik bohatých Římanů se z území Byzance přestěhovalo do území pod správou Langobardů, kvůli výhodnější fiskální politice. Langobardé vedli náboženskou toleranci.

V této době vznikly názvy Lombardie a Romagna, které původně označili část severní

Itálie pod vládou Langobardů a Byzance. Romagna se používá dodnes přibližně pro původní území na jih od Pádu, kdežto Lombardie má během staletí velmi rozdílný rozsah (může označit i celou severní Itálii). V posledních letech svého trvání langobardské království dobylo i Romagnu.

Langobardská vévodství v jižní Itálii byla postupně začleněna do feudální sestavy, kterou zavedli Normané. Severní Itálie přešla pod Franky po prohrané válce s Karlem Velikým.

Frankové. Karel Veliký dobyl na konci 8. století langobardské území v severní a střední Itálii. Na evropské rovině přispěl k sjednocování, ale v Itálii způsobil dalšího dělení. Frankové byli katolíky a obnovili spojení mezi světskou mocí a církví. Zavedli feudální správu. Také v Itálii se projevuje Karolinská renesance, rozšiřuje se gramotnost, i když skoro výlučně v duchovenstvu. Významná role klášterů.

Arabové. Během první poloviny 9. století Arabové dobyli Sicílii, kde zůstali do poloviny 11. století. Za jejich vlády kvetly umění a věda. Pokročilo i zemědělství díky racionálnímu využití půdy a vodních zásob a kvůli zavedení nových plodin, na příklad citrusů. V této době se v Sicílii píše arabsky, hebrejsky, řecky a latinsky v rámci společenského náboženského pluralismu.

Krátkodobě Arabové osídlili i omezené oblasti Kalábrie a především Apulie. Po celém italském pobřeží, v jižní Itálii zvláště, se jejich činnost ostatně omezila na četná loupežná přepadení pobřežních měst. Kvůli tomu vznikl velký počet obranných rozhleden.

Normané během 11. století dobyli jižní Itálii. Využili oslabení Byzance, která byla pod tlakem Arabů, a velkého východního schizmatu. Papež podpořil Normany a taky v jejich státech se propojily církev a světská moc. Normané dobyli i Sicílii, kde vzniklo království, které krátkodobě ovládlo i protilehlé africké pobřeží.

Normané zapůsobili jako sjednocující sílu. Založili velké soustátí na třetině italského území, které v podstatě trvalo osm století (do poloviny 19. století). Do jižní Itálie přinesli francouzskou kulturu. V Sicílii se tím pestrost kulturní scény zvětšila, arabská komunita zůstala nadále na ostrově.

Námořní republiky. Oslabení Byzance a nezáměr germánských panovníků o ovládnutí moří umožnily vznik prvních mocných městských států. Města na pobřeží pokračovala bez přerušení římskou civilizací. I když některá uznávala vládu Byzance, byla v podstatě samostatná a se vyvíjela do podoby oligarchických republik, kde moc držely rody bohatých obchodníků. Nejmocnější námořní republiky byly Janov, Benátky, Pisa, Ancona, Dubrovnik a Amalfi.

Protože tyto republiky měly velmi výkonnou finanční ekonomii, mohly si dovolit velké vojenské výdaje a tím hájily svou nezávislost a své obchodní zájmy. Měly významnou roli v zprostředkování nejenom zboží, ale i vědy mezi arabským, byzantským a germánsko-románským Středomořím. Komunity obchodníků (kolonie) zastupovaly republiky po celém Středomoří a v Černém moří.

Pojem „námořní republika“ zavedli historikové 19. století. Romantická národovecká mytologie vytvořila soubor „Čtyř námořních republik“: Benátky, Janov, Pisa a Amalfi. O nich se učí děti na základní škole. Stopou romantického mýtu je námořní vlajka Italské republiky, která má uprostřed erb složený ze čtyř erbů námořních republik.

PROCACCI, Giuliano. *Dějiny Itálie*. Praha : Lidové noviny, 1997, s. 1–37.

6. Italské komuny a signorie. Gotika v Itálii

Na přelomu 10. a 11. století dochází k zpestření ekonomických aktivit a k oživení ekonomie vůbec. V Itálii se tento proces projevuje hlavně obživením měst.

Městské komuny. Ekonomický růst vytváří novou společenskou vrstvu řemeslníků a obchodníků v některých městech ve střední a severní Itálii. Vzniká tím další společenský činitel vybavený základním vzděláním, i když nedosahuje úrovně duchovenstva. V něm jsou i právníci a notáři, kteří se vyznávají v právu. Kupci se vyznávají ve správě velkých majetků a v investicích. Zkratka tato nová vrstva je schopná spravovat město jako samostatný státní útvar.

Vznikají tím městské oligarchické republiky, která dokážou čelit nátlakům feudálních náčelníků na okolních hradech. Měšťané si opatřují výzbroj a naučí se válčit. Je-li potřeba, si mohou dovolit zaměstnat žoldnéře.

Největším politickým úspěchem italských komun bylo vítěství Lombardské ligy (spojenství severoitalských měst) ve válce proti císaři Fridrichovi I. Barbarossa. Tato epizoda zaujala výjimečné postavení v romantické národovědecké mytologii. Na ni odkazuje i symbolika dnešní strany Liga Severu.

Ekonomie a umění. Časem se v ekonomii měst rozvíjí složitější odvětví také díky rozvoji bankovníctví. Hlavními finančními mocnostmi se stávají toskánská města a ve všech italských městech vznikají kolonie toskánských bankéřů, které šíří toskánsčinu tak, že stává jazykem italské ekonomiky. S jazykem šíří rovněž nový životní styl, který podporuje rozvoj světského umění. Světský kulturní prostor zaručuje vzdělancům a umělcům větší tvůrčí svobodu.

V tomto prostředí se daří literatuře v románských jazycích. Na začátku se komunální společnost zapojuje do okruhu francouzsky a okcitánsky psané literatury, která už předtím byla přítomna na feudálních dvorech. Záhy se začínají používat místní jazyky, ale od 13. století literatura psaná toskánsky zajímá skoro výlučné postavení po celé Itálii. Mimo beletrie převládá nadále bezkonkurenčně latina. Všichni gramotní Italové čtou a píšou latinsky, ne všichni rozumějí toskánsčině.

Jedná nezávislá městská komuna se vyskytuje v Romagni dodnes: San Marino.

Vývoj od komuny do signorie. Každá městská správa měla vlastní dějiny, následující popis typického vývoje městské správy neodpovídá všem konkrétním případům, délka jednotlivých fází se liší podle jednotlivého města. V ranním středověku býval většinou hlavní orgánem města biskup. S nástupem městské komuny vznikaly oligarchické republiky s ústavou založenou na římském právě.

Časem vnitřní napětí mezi různými zájmy a mezi různými složky obyvatelstva rostlo do míry, která paralyzovala fungování města. Typický byl konflikt mezi bohatší kupci na jedné straně a chudými řemeslníky na druhé straně. Většinou bylo zájmů a stran víc, takže se vytvářely dočasná spojenectví, která přinášela velkou nestabilitu.

Typickým východiskem z takového stavu bývalo jmenování vůdce se zvláštními pravomoci jakožto nezávislého rozhodčího. Tento vůdce míval většinou ve městě už předtím nějakou pořádkovou či vojenskou funkci, zkratka býval policejní expert či žoldněř, původem z jiného města.

Zákonitě takový člověk měl snahu přeměnit své postavení z dočasného k trvalému a za tímto účelem získával spojenectví silné mocenské skupiny ve městě. Následně soustředil své úsilí na jedné straně na dobývání nových výhod pro město, na příklad

prostřednictvím vojenských výprav, na straně druhé na udržení podpory spojenců ve městě, případně na střídání spojenců podle vývoje politické situace ve městě.

Takovému vládci říkáme „signore“. Neexistovala žádná taková úřední funkce, formálně ve městě trvala republika. Nebyl absolutní monarchou, jeho pozice závisela na podpoře mocenské koalice uvnitř města. Tento signore nemusel být šlechtic a většinou jeho postavení nezdědil jeho syn. V některých případech stejný člověk vystřídal více měst buď protože skutečně dokázal zklidnit situaci a přešel na řešení jiného krizového města, ale často signore zůstával dlouho u moci pořád ve stejném městě, dokud se někomu nepodařilo jej zavraždit zakerně anebo svrhnout ho vzpourou. Zpravidla signorové neumírali přirozenou smrtí.

PROCACCI, Giuliano. *Dějiny Itálie*. Praha : Lidové noviny, 1997, s. 38–85.

7. Kultura na dvorech italských panovníků. Renesanční umění

Fridrich II. . Městské komuny a signorie se vyskytovaly v oblasti od ústí Tiberu do Alp, tedy na třetině italského území. Přes jejich obrovský význam pro celou italskou civilizaci, pro většinu země nepředstavují etapu jejích dějin. To neznamená, že životní úroveň a kulturní činnost byly mimo městské státy výrazně méně hodnotné. Ba naopak.

Jižní třetina země odpovídá soustátí založenému Normany. V první polovině 13. století jeho panovníkem byl císař Fridrich II., po matce dědic posledního normanského krále Sicílie. Fridrich vyrůstal v Palermu, kde získal vzdělání na vysoké úrovni.

Fridrichův dvůr byl v Palermu. Patřili k něho vzdělanci všech tehdejších sicilských kultur: francouzská, arabská, řecká, hebrejská. Ve dvoře vznikla první beletrie psaná románským jazykem Itálie, Sicilská škola, která skládala básně v sicilštině a která ovlivnila rozhodujícím způsobem rodící se toskánskou literaturu.

Kromě literatury (Fridrich sám zanechal traktát o sokolnictví v latině), Fridrich podporoval i ostatní umění, velmi důležitá jsou díla vznikla v oblasti sochařství a architektury, nejen v Sicílii, ale po celém soustátí. Významné bylo též jeho dílo v oblasti práva.

Rod z Anjou na začátku 14. století učinil z Neapole hlavním městem pevninské části soustátí. Neapolský dvůr byl jedním z hlavních středisek italského humanismu a renesance. Stačí připomínat, že tam se formoval mladý Boccaccio, který v Neapoli napsal svá ranní díla. Také tento dvůr jako Palermo hostil více kultur. Na příklad královna Marie byla Maďarka a tam pobýval kalábrijský Řek Barlaam.

Také některé signorie byly sídlem významných dvorů, hlavně ve městech, která expandovala do podoby regionálního státu. Signorové byli většinou původem vojáci, ale pro ně válka byla také nástrojem, jehož prostřednictvím nutili měšťany se semknout před hrozbou nepřítele a zároveň poukazovali, že přinášejí zisky pro celé město.

Větší rozměry států si vyžadovaly výkonnější veřejnou správu. Signore se potřebuje obklopit vzdělanci, kteří tvoří zároveň vládu i okruh přátel. Do dvora signore zve osobnosti, které jsou schopné projektovat rozvoj státu, díky humanistickému duchu nabytého vzdělání, které je podněcuje zároveň k umění.

Umělecká díla mohou mít rozměr soukromý (básně pro dlouhé společné zimní večery), ale i veřejný (nové stavby, ozdoba kostelů). Veřejný rozměr umění pomáhá signorovi držet se u moci.

Hlavní italské renesanční dvory od 14. do 17. století (nekvetly všechny současně): Palermo, Neapol, Florencie, Ferrara, Řím, Milán, Padova, Verona, Urbino, Mantova. Benátky byly po celém období slavným střediskem umění, ale zůstaly vždy republikou.

PROCACCI, Giuliano. *Dějiny Itálie*. Praha : Lidové noviny, 1997, s. 86–127.

8. Období cizích nadvlád a regionálních státních útvarů. Baroko v Itálii

V polovině 15. století vrcholil v západní Evropě proces vzniku velkých národních států. Nové vzniklé útvary se pustily do mimoevropských koloniálních výprav a zároveň se snažily o expanzi v Evropě. Rozdělená bohatá Itálie představuje snadnou kořist, o kterou soutěží Francie a Španělsko.

Pro tu dobu máme výtečné svědectví od jednoho z tehdejších diplomatů, Niccolò Machiavelli, který v traktátu „Vladař“ pronikavě popsal souhrn činitelů ve vnitřní i vnější politice italských států. Machiavelli označil jako hlavní překážku k sjednocení Itálie papežský stát. Papež se ze své náboženské povahy nemůže klást za hlavní cíl velkou dobývací válku a zároveň nemůže být zbaven vlastního státu mocností, která se hlásí ke katolíkům.

Kromě toho, kdykoli velký italský regionální stát se pokouší zajistit pro sebe nějakou podobu nadvlády nad celou zemí, ostatní státy se spojují proti němu a přivolávají cizí mocnosti, čímž celkově Itálii dále oslabují.

Ekonomie upadáva kvůli přesunu hlavních evropských obchodních tras k atlantickému pobřeží. Regionální státy nadměrně zvýhodňují hlavní města na úkor podřízených bývalých konkurentů.

Po Tridentním koncilu se postavení papeže významně upevnilo. Katolická normalizační kontrola donucuje vzdělance a umělce, kteří dělají ve službách jednotlivých italských státních správ, k formální a ostražitě poslušnosti vůči protireformace. Nezávislé osobnosti vědy a umění vedou dobrodružný život psanců.

Četnost válek, opakovaných změn spojenectví, přesunů hranic neumožňují a zároveň znehodnocují smysl vytvořit přesnou politickou mapu Itálie v 16.–17. století. Lze sestavit jenom zjednodušený seznam, kde vidíme jak přece počet nezávislých útvarů se zmenšuje ku prospěchu větších regionálních států.

Papežský stát zaujme střední Itálii a získává Romagni.

Jižní Itálie se Sicílií a Sardinii přecházejí už v 15. století k vyspělému Aragonskému království, které se záhy spojilo s Kastilií do novodobého španělského soustátí.

Korsika přechází ze zanikající Pisánské republiky k Janovu.

Toskánsko sjednocuje Florencie dobýváním Sienské republiky a Pisánské republiky.

Na severozápadě Savojský rod, který už ovládá přístav Nice, expanduje do piemontské oblasti a Turín se stává hlavním městem Savojského vévodství.

Milánské vévodství střídá francouzskou a španělskou vládu.

Benátská republika je mezi velkými evropskými mocnostmi. Vede skoro samá vyčerpávající válku ve Středomoří proti Osmanské říši. Postupně ztrácí Kypř, Rhodos, Krétu, Euboii, Peloponesos. Uhájí jenom Korfu a ostatní Jónské ostrovy.

Nakonec souboj prohrála Francie a nastalo období španělské nadvlády, od poloviny 16. století do celého 17. století. Od 18. století Španělsko nahradilo Rakousko, jehož vliv během 19. století postupně ochabl důsledkem úspěšné sjednocující expanze savojského rodu. Mluvíme o cizí nadvládě nikoli o dobývání, protože po celé době italské státy nepřestaly existovat, i když se v podstatě podřizovaly politice hegemonu.

PROCACCI, Giuliano. *Dějiny Itálie*. Praha : Lidové noviny, 1997, s. 128-178.

9. Vynálezci a cestovatelé. Hudba v Itálii od středověku do baroka

Součástí italské národověcké romantické mytologie je, že mnoho Italů bylo významný vynálezce či cestovatel. Předkládám seznam osobností, o které je doporučeno zjistit základní biografické údaje a obor či obory působení.

Pythagoras, Samos–Metapontum VI a.C.

Parmenidés, Elea VI–V a.C.

Zenon, Elea VI a.C. Empedoklés, Agrigento V a.C. Archýtás, Tarent–Mattinata IV a.C. Archimédés, Syrakusy III a.C.

Leonardo Pisano (Leonardo Fibonacci), Pisa 1170–1240

Paolo Dagomari (Paolo dell'Abaco), ? 1281 – Florencie 1373

Leonardo da Vinci, Vinci 1452 – Amboise 1519

Piero della Francesca, Borgo San Sepolcro 1416-7–1492

Girolamo Cardano, Pavia 1501 – Řím 1576

Galileo Galilei, Pisa 1564 – Arcetri 1642

Evangelista Torricelli, Faenza 1607 – Florencie 1647

Lazzaro Spallanzani, Scandiano 1729 – Pavia 1799

Luigi Galvani, Boloňa 1737–1798

Alessandro Volta, Como 1745 – Camnago Volta 1857

Amedeo Avogadro, Turín 1776–1856

Guglielmo Marconi, Boloňa 1874 – Řím 1937

Enrico Fermi, Řím 1901 – Chicago 1954

Carlo Rubbia, Gorice 1934

PROCACCI, Giuliano. *Dějiny Itálie*. Praha : Lidové noviny, 1997, s. 179–209.

10. Od Napoleona do vzniku Italského království včetně připojení Jižní Itálie. Romantická hudba

V polovině 18. století vládla na Korsice nezávislá republika díky činnosti vůdce Pasquale Paoli, který se vrátil z emigrace v Neapoli. Republika schválila první demokratickou ústavu v Evropě, inspiroval ji Jean Jacques Rousseau. Ústava byla napsána v italštině. Paoliho osobní tajemník byl Carlo Buonaparte. Roku 1768 Janov prodal Korsiku francouzskému králi. Roku 1769 se narodil Carlův druhý syn Napoleon.

Napoleon se objevil v Itálii ve funkci velitele vojenské výpravy francouzské republiky, která vyvážela revoluci. Během 12 měsíců se Napoleon zmocnil severní Itálie. Způsobil konec benátské republiky, jejíž území ostatně po krátké době předal Rakousku. Ztráta Benátek umožnila ochránit nově vzniklé severoitalské republiky. Italská trikolora se objevila právě v té době jako vlajka Předpádské republiky. Už jako císař, Napoleon jmenoval králem Neapole generála Joachim Murat, který zavedl mnoho reforem.

Funkcionáři nově vzniklých republik či pozdějších království se pustili do celé řady reforem, hlavně v organizaci veřejné správy a ve školství. Mnoho z nich už nebyly zrušeny ani po návratu starých pořádků, protože byly hlavně nezbytné nástroje a služby moderního státu. Do Napoleonova území, především do města Milán, se přestěhovalo mnoho mladých intelektuálů, kteří fandili změnám a chtěli se podílet na vznik nové společnosti.

Vídeňský kongres hlásal návrat starých pořádků, ale dělal i výjimky. Napoleon obsadil území Janovské a Benátské republiky. Benátky posléze předal Rakousku. Janov kongres udělil savojskému rodu, který obsadil město armádou přes odpor obyvatelstva. Ani poslední zbyla přednapoleonská republika, Lucca, nebyla obnovena, nýbrž začleněna do rakouské oblasti vlivu. Následuje seznam hlavních italských států po Vídeňském kongresu.

Papežský stát zůstává zachovaný.

Království obojí Sicílie, s hlavním městem Neapolí, bylo označení pro původní normanské soustátí, pod vládou rodu Bourbonů.

Sardinie byla začleněna do savojského soustátí, které bylo označeno jako Království Sardinie, ačkoli hlavním městem zůstal Turín. V té době soustátí zahrnuje ještě Janov, Nice, Savojsko a Piemont.

Království lombardsko–benátské bylo přímo součástí habsburského soustátí a obsahoval zbylé území na sever od Pádu.

Toskánské velkovévodství bylo nezávislé pod vládou boční větve habsburského rodu.

Italští intelektuálové se zúčastnili oběma evropským proudům odporu k obnoveným starým pořádkům. Na jedné strany byla živá snaha o národní emancipaci od rakouské nadvlády, na straně druhé byla vůle překonat společnost, která omezovala svobodné působení jednotlivce jako takový na základě osobních potřeb a názorů. Období boje o národní emancipaci od Vídeňského kongresu do sjednocení Itálie se říká „Risorgimento“ (obživení).

Na začátku 19. století převládají republikánské postoje. Mezi nejdůležitější ideology odporu v Evropě patřil Janován Giuseppe Mazzini. Italské hnutí odporu vyvinulo i početnou podzemní organizace takzvaných „karbonářů“ (uhlířů). Dva z nich, Silvio

Pellico a Piero Maroncelli, byli vězněni několik let na brněnském Špilberku.

Vlny povstání vypukly v Itálii v roce 1830 v návaznosti na francouzské Červencové revoluci a jako ve velké části Evropy v roce 1848. Významnější kvůli dosaženým výsledkům i kvůli upevnění hnutí odporu byla právě tato druhá revoluce. Během ní byl Sardinský král donucen vydat ústavu Statuto Albertino, která zůstala v platnosti 100 let, i po vzniku Italského království, dokud ji nenahradila republikánská ústava v roce 1948.

Sardinské království nepodporovalo hnutí odporu, ale měl zájem dobýt celou Itálii a proměnit se v Italské království. Po působení osvícenství a nucené modernizace napoleonských válek jako jediný italský stát spojoval moderní ekonomiku s notnou vojenskou silou. Kromě papeže, sardinský král byl jediným italským panovníkem mimo okruh rakouské moci.

Sjednocení tedy proběhl jako sled vojenských výprav, kdy postupně Sardinský království rozšířilo své území. První válka o nezávislost (1848–1849) byla pokusem krále Karla Alberta využít vzpoury vlastenců na rakouském území, ale král válku prohrál a předal funkci synovi Viktoru Emanuelovi II.

Viktor Emanuel II. si vybral jako vládní předsedu hraběte Cavour, Camillo Benso. Nový premiér upevnil postavení monarchie v království, racionalizoval státní správu a zavedl moderní ekonomická opatření. V zahraniční politice získal podporu Velké Británie a hlavně Francie. Rozhodující byla účast po boku evropských mocností na Krymské válce, kde Sardinské království neměl žádný přímý zájem.

II. válka o nezávislost (1859) pod velením Napoleona III. přinesla první územní zisky: Toskánsko a celou Pádskou nížinu se středními Alpami. Ze severní Itálie Rakousku zůstalo území bývalé Benátské republiky s Tridentskem. Sardinské království muselo ale postoupit Francii Nice a Savojsko.

Giuseppe Garibaldi, který se projevil jako schopní velitel během válek v jižní Americe, v roce 1860 si ujmě velení výpravy dobrovolníků (Expedice Tisíce), která se vylodí s podporou britského loďstva na Sicílii s cílem svrhnout vládu Borbonů. Výprava se setkává s chabým odporem a postupuje velmi rychle. Viktor Emanuel II. si rozhodne se přidat se svou armádou a obsazuje jaderskou část papežského státu. Až se dvě výpravy setkají, Garibaldi předá Království obojí Sicílie Viktoru Emanuelovi, který se stane prvním italským králem.

III. válka o nezávislost (1866) je známější pro Čechy jako Rakousko–pruská válka, kde Italové bojovali po boku Pruska. Italové prohráli na bitevních polích, kromě Garibaldiho alpských myslivců, a největší ostudu si uřízli na moři, kde zastaralé dřevěné rakouské lodi poničili ocelové křižníky moderního italského loďstva. Díky úspěchům Pruska, na příklad u Sadowé, nakonec spojenci vyhráli válku a Rakousko muselo postoupit Itálii Benátky s celou pevninskou částí bývalé republiky.

PROCACCI, Giuliano. *Dějiny Itálie*. Praha : Lidové noviny, 1997, s. 210–250.

11. Dlouholetý ozbrojený odpor na jihoitalském venkově

Při dobývání Království obojí Sicílie Garibaldiho výprava se setkala s chabým odporem ze strany královské armády a úřady celkem rychle se vzdávaly moci. Proto na úřední rovině se změna vlády odehrála hladce.

Většina obyvatelstva nekladla velký důraz na válku a nedokázala si představit, že se něco může doopravdy změnit i pro poddané na venkově. Avšak Italské království brzy začalo budovat novou státní správu. Nejednalo se o nové sestavě, jednoduše sestava, která byla vytvořena pro území Piemontu, na jednu rozšířili po celé Itálii. To znamená, že obyvatele jižní Itálie se na jednu setkali s novými úředníky, kteří prosazovali zákony, které nikdo v nových provinciích neznal.

Z hlediska ekonomického, dobytí jižního království bylo i vítěstvím severoitalské průmyslové ekonomie proti jižní konkurenci a způsobilo vážnou krizi na dobytém území.

Kromě toho, už před válkou sociální napětí na venkově bylo značné, hlavně protože v obrovských statcích pracovaly masy nemajetných nádeníků. Velkostatkáři neměli žádnou potřebu využít důkladně půdu, která čím dále tím méně vytvářela přebytek dostatečující pro uspokojování potřeby rolníků. Ekonomická krize sociální napětí eskalovala.

Povinnou vojenskou službu v jižní Itálii nikdy neměli. Její zavedení způsobilo vlnu rozhořčení. Mimochodem armáda tím vzala důležité pracovní síly zemědělství a bylo pro rodiny těžky přijatelné, vždyť jediným, co mohly nabízet na trhu byla pracovní síla.

Nelze opomenout rovněž, že Italské království bylo značně namířené proti církvi, takže duchovenstvo udělalo, co mohlo, aby odvrátilo venkovany od nové moci.

Součet těchto projevů nové moci způsobil opožděný násilný odpor nikoli vedoucích vrstev jihoitalské společnosti, nýbrž chudých venkovanů. Tehdejší italské úřady tomu říkali „zbojnictví“, ale ve skutečnosti byla to směs neorganizovaného kolektivního odboje a snahy o řešení osobních existenčních problémů.

Italské orgány dokázaly reagovat na nastalý odpor jenom vyhlášením stanného práva (už rok po Expedici Tisíce) a represí, kterou stupňovaly až do vydání zvláštního zákona.

Číslo, která lze dohledat v oficiálních zprávách, svědčí o občanské válce: 5.212 popravených, 6564 vězňů, 54 vypálených obcí. Dodnes ve značné části jižní Itálie obyvatelstvo nevnímá státní správu jinak než jako arbitrární nespravedlivou vrchnost. Na druhé straně, debata o jihoitalském zbojnictví podnítila rozvoj demokratické opozice v italském parlamentu.

Jihoitalské zbojnictví je vnímáno jako záporný jev v italském národoveckém romantickém mýtu, ale v regionální identitě některých krajů jsou, především od 60. let 20. století zbojníci vnímáni jako hrdinové, kteří ve své době chránili místní komunity.

PROCACCI, Giuliano. *Dějiny Itálie*. Praha : Lidové noviny, 1997, s. 251–278.

12. Dobytí Říma a zrod politických stran

Řím byl posledním dobytým územím před 1. světovou válkou. Papeže bránil Napoleon III., který si chtěl udržet podporu francouzských katolíků.

Francouzsko–pruská válka způsobuje rozpad Napoleonova říše v důsledku francouzsko–pruské války. Garibaldi bojuje s italskými dobrovolníky na Napoleonově straně a vyhrává bitvu u Dijonu.

Italské království využije situace a v roce 1870 dobývá Řím. Papež zůstává v podstatě v domácím vězení ve Vatikánské čtvrti a vydává nařízení „Non expedit“, ve kterém zakazuje italským katolíkům účast na politický život.

První období po sjednocení většina parlamentu je pravicová (konzervativní). Hlavní rozpočtovou prioritou je armáda. Několik let po dobytí Říma je svolen parlament, kde většina je levicová (to znamená, že jsou liberálové). Investují do rozvoje infrastruktury, stavějí školy (75% negramotných), železnice. Podporují průmysl a vývoz. Pokus o založení kolonie v Etiopsku se obrací v katastrofickou prohru. Nakonec Itálie udrží jenom Eritreu.

Rozvíje se ekonomika a s ní zraje hnutí pracujících. Jako první vzniká Italská socialistická strana, která má kolem sebe odborové organizace dělníků a rolníků. Také církev zavrhuje čistě ekonomický pokrok a zdůrazňuje solidaritu (encyklika „Rerum novarum“), takže knězi na venkově zakládají „bílé ligy“, katolické odborové organizace a kumpeličky. Nadále trvá pro katolíky zákaz zúčastnit se voleb.

V 90. letech světová ekonomická krize zvyšuje sociální napětí a zvedá se vlna protestů. V Miláně nastoupí armáda a generál Bava Beccaris nechá střílet z děl do davu: 100 mrtvých a 500 zraněných. Jako pomsta anarchista zavraždí krále Humberta I.

PROCACCI, Giuliano. *Dějiny Itálie*. Praha : Lidové noviny, 1997, s. 279–303.